

SINUN ON
ASIAKKAANA
YMMÄRRETTÄVÄ
MUUN MUASSA
SE:

- että sijoittaminen ja muut positiot johdannaisissa tapahtuvat asiakkaan omalla riskillä
- että sinun on asiakkaana huolellisesti tutustuttava kaupankäyntiä rahoitusvälineillä koskeviin yleisiin ehtoihin ja soveltuviissa tapauksissa tarjousesitteen tietoihin sekä muuhun kyseistä johdannaista, sen ominaisuuksia ja riskejä, koskeviin tietoihin
- että käydessä kaupaa rahoitusvälineillä on tärkeää aina tarkistaa sijoituksiin liittyvät osto- ja myyntilaskelmat ja muut raportit sekä reklamoitava virheistä välittömästi
- että on tärkeää jatkuvasti seurata arvonmuutoksia rahoitusvälineiden omistuksessa ja rahoitusvälineisiin liittyvissä positioissa
- että sinun on asiakkaana itse ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin vähentääksesi riskiä sijoituksissasi ja muissa positioissa
- asiakkaalla on vastuu sopimusten mukaisten vakuusvaatimusten täyttämisestä
- johdannaiskaupankäynnin ehdot muuttuvat usein, joten niitä on seurattava jatkuvasti.

1. YLEISTÄ JOHDANNAISIIN LIITTYVISTÄ RISKEISTÄ

Kaupankäynti johdannaisilla sisältää tiettyjä riskejä, joita selostetaan tässä yhteydessä lähemmin. Asiakas kantaa vastuun riskeistä ja hänen on siten itse hankittava arvopaperinvälittäjäaltään tai omaisuudenhoitajansa kautta tietoa yleisistä ehdoista, joita sovelletaan johdannaisilla tapahtuvaan kaupankäyntiin, ja johdannaisiin liittyvistä riskeistä. Asiakkaan on myös jatkuvasti seurattava sijoituksiaan (positioita) tällaisiin rahoitusvälineisiin. Tietoa (kurssitiedotteita ym.) saa esimerkiksi kauppapaikan kotisivuilta, sanomalehdistä ja muista tiedotusvälineistä sekä asiakkaan arvopaperinvälittäjältä. Asiakkaan on lisäksi omien etujensa nimissä oltava tarvittaessa valmis nopeisiin toimenpiteisiin - esimerkiksi asettamaan lisävakuuksia tai päättämään sijoituksensa johdannaissopimuksissa (kuitata tai sulkea positionsa).

Lisätietoa kaupankäynnistä rahoitusvälineillä ja rahoitusvälineisiin liittyvistä riskeistä ja riskiajattelusta on saatavilla asiakirjasta "Tietoa rahoitusvälineiden ominaisuuksista ja riskeistä".

2. JOHDANNAISTEN KÄYTTÄMINEN

Johdannainen on sopimustyyppi, missä kaupankäynnin kohteena rahoitusmarkkinoilla on itse sopimus. Johdannainen on sidottu perustana olevaan kohde-etuuteen tai arvoon. Kohde-etuus tai arvo (jota kutsutaan jäljempänä pelkääjän kohde-etuudeksi) voi koostua rahoitusvälineistä tai muusta omaisuudesta, jolla on taloudellista arvoa, kuten valuutasta tai raaka-aineista tai jostain muusta arvon mittarista, kuten indeksistä. Johdannaisilla voi suojautua kohde-etuuden epäedullisia hintaheilahtelua vastaan. Niitä voidaan käyttää myös voiton tai tuoton tavoitteluun pienemmällä sijoituksella kuin sijoittamalla itse kohde-etuuteen. Johdannaista voidaan käyttää myös muuhun tarkoitukseen. Johdannaisten käyttö perustuu arvioon siitä, kuinka kohde-etuuden hintataso kehittyä tietyllä aikavälillä. Ennen johdannaiskaupankäynnin aloittamista on siis tärkeää, että asiakas ymmärtää/selvittää itselleen johdannaiskaupan perusteet ja minkälainen hintakehitys kohde-etuudella on oletettavissa. Näiden tietojen perusteella asiakas valitsee sitten oikean johdannaisen tai johdannaisyhdistelmän.

3. ERITYYPPISET JOHDANNAISET

Johdannaiset koostuvat pääasiassa optioista, termeineistä ja swap-sopimuksista.

Optio on sopimus, joka sisältää toisen osapuolen (optiosopimuksen asettaja) sitoumuksen myydä tai ostaa tietty kohde-etuus toiselta osapuolelta (optiosopimuksen haltija) etukäteen määrättyyn hintaan (toteutushintaan). Sopimuksen voi, option laadusta riippuen, hyödyntää koska tahansa voimassaoloaikana (amerikkalainen optio) tai ainoastaan toteutuspäivänä/päättymispäivänä (eurooppalainen optio). Option haltija maksaa korvauksen (premio) option asettajalle ja saa täten oikeuden hyödyntää optiosopimuksen, mutta ei ole velvoitettu näin tekemään. Option asettaja on sitä vastoin velvoitettu toteuttamaan optiosopimuksen, jos option haltija sitä vaatii. Option kurssi seuraa yleensä kohde-etuuden arvoa. Ellei riskejä rajoitaviin toimiin ryhdytä, option haltijan riskinä on, että option arvo laskee tai optioilla ei ole päättymispäivänä arvoa. Viime mainitussa tapauksessa optiosta maksettu premio menetetään kokonaan. Option asettajan riski voi joissakin tapauksissa olla rajattoman suuri, ellei riskejä rajoitaviin toimiin ryhdytä. Option kurssi vastaa normaalisti perustana olevien osakkeiden tai indeksin arvoa, mutta on niitä alttiimpi kurssivaihtelulle.

Terminisopimuksessa osapuolet sopivat keskinäisen sitovan sopimuksen tiettyjen kohde-etuksien myymisestä tai ostamisesta ennalta sovittuun hintaan ja toimituksesta tai muusta toteutustavasta, esimerkiksi käteisselvityksestä sopimuksessa sovittuna ajankohtana. Premioita ei makseta, koska molemmilla sopijapuolilla on toisilleen vastaavansisältöiset velvoitteet sopimuksen mukaan.

Swap-sopimus pitää sisällään sen, että osapuolet sopivat jatkuvista maksueristä toinen toisilleen. Maksuerien laskentaperusteena voi esimerkiksi olla kiinteän koron sekä liikkuvan koron erotus (korko-swap), tai ennalta sovittuun ajankohtaan tulevaisuudessa tapahtuva hyödykkeen tai sijoituskohteen vaihto (swap, englanniksi: to swap), koskien esimerkiksi eri valuuttoja (valuuttaswap).

Kauppa käydään myös pitkän aikavälin osto- ja myyntioptioilla, joita kutsutaan yleensä **warrantteiksi**. Warranttien avulla voidaan ostaa tai myydä kohde-etuutena olevia osakkeita tai joissakin tapauksissa jakaa käteisvaroja, jos perustana olevan osakkeen kurssi kehittyy oikealla tavalla suhteessa warrantin lunastushintaan. Osakkeiden merkintäoptiot (englanniksi subscription warrants) oikeuttavat merkittävään tiettyä liikkeeseen laskettuja osakkeita tietyllä aikajaksolla kuluessa niiden liikkeellelaskusta.

Viputodistukset (ru. *hävstängscertifikat*); joita ns. vipurahastot käyttävät ja joita usein kutsutaan vain todistuksiksi), ovat usein osto- ja myyntioption yhdistelmiä ja niiden arvo vaihtelee perustana olevan kohde-etuuden, kuten osakkeen, indeksin tai raaka-aineen mukaan. Näillä todistuksilla ei ole nimellisarvoa. Vipurahastojen käyttämiä todistuksia ei tule sekoittaa esimerkiksi yritystodistukseen, joka on eräänlainen velkakirja, jonka yritys voi laskea liikkeeseen lainatesaan rahaa pääomamarkkinoilla

Vipujohdannaisen erityisominaisuutena on se, että kohde-etuutena olevan hyödykkeen suhteellisen pienet kurssimuutokset voivat aiheuttaa suuria muutoksia osuudenomistajan sijoitusten arvossa. Muutokset voivat koitua sijoittajan eduksi tai haitaksi. Sijoittajan on siksi oltava erityisen hyvin varautuneita siihen, että omistuksen arvo voi laskea tai voidaan menettää kokonaan, jolloin sijoittaja voi menettää joko osan sijoittamastaan määrästä tai menettää koko summan. Vastaavaa voidaan soveltaa pitkälti myös optioihin ja warrantteihin.

Johdannaista voi myös yhdistellä tavoitellun suojan saavuttamiseksi suojattavalle kohde-etuudelle hinnavaihteluita vastaan tai jotta saavutettaisiin tietty taloudellinen tulos kohde-etuuden odotetun hintakehityksen myötä.

Yhdistelmätuotteiden kaupassa on tärkeää perehtyä tuotteen eri osiin ja niiden yhteisvaikutukseen. Joissakin tapauksissa osien yhteisvaikutukseen voi liittyä suurempi riski kuin kuhunkin osaan erikseen. Tarkan kuvauksen tietyllä tuotteen osista ja niiden yhteisvaikutuksesta voi pyytää muun muassa tuotteen liikkeelle laskeneelta sijoituspalveluyritykseltä.

4. JOHDANNAISTEN TYYPILLISET OMINAISUUDET

Johdannaisilla käytävä kauppa on periaatteiltaan kaupankäyntiä riskeillä tai riskien siirtämistä. Markkinoiden kurssilaskua pelkäävä voi ostaa myyntioptioita, joiden arvo nousee kurssien laskiessa. Vähentääksesi tai ehkäistääksesi puolestaan kurssien alenemiseen liittyvää riskiä ostaja maksaa premion eli option hinnan.

Johdannaiskauppaa ei ole suositeltavaa vasta-alkajille, koska johdannaiskauppa vaatii erityisasiantuntemusta. Seuraavat tyypilliset johdannaisten ominaisuudet on tärkeää tuntea, jos aikoo käydä kaupaa tällaisilla instrumenteilla. Johdannaisten rakenne aiheuttaa sen, että kohde-etuuden hinnavaihtelu vaikuttaa johdannaisten kurssiin tai hintaan. Hinnannuotoksen vaikutus johdannaissijoitukseen (premioon) on usein voimakkaampi kuin itse kohde-etuuden arvonmuutos. Tällaista hintavaikutusta kutsutaan **vipuvaikutukseksi** ja se voi johtaa suurempiin voittoihin sijoitettuun pääomaan nähden kuin jos kyseinen pääoma sijoitettaisiin suoraan kohde-etuuteen. Toisaalta vipuvaikutus voi yhtä hyvin tuottaa suuremman tappion johdannaisissa kuin kohde-etuuteen kohdistunut hinnannuotto siinä tapauksessa, että kohde-etuuden hintakehitys ei vastaa odotuksia. Vipuvaikutus, eli voiton mahdollisuus tai vastaavasti tappion riski, vaihtelevat johdannaisten rakenteen ja käytettävän mukaan. Tästä syystä johdannaisten ja kohde-etuuksien hintakehitystä on tarkkaan seurattava. Asiakkaan on oman etunsa nimissä valmistauduttava toimimaan nopeasti, usein jo samana päivän aikana, jos sijoituksen kohteena olevan johdannaisten hintakehitys on muuttumassa epäedulliseen suuntaan. Riskiä analysoitaessa on myös otettava huomioon se mahdollisuus, että position/omistuksen purkaminen voi vaikeutua kielteisen hintakehityksen aikana.

Vakuuden asettamisvelvollisuus koskee sekä option asettajaa, jolla on velvollisuus sopimuksen toteutumiseen, että molempia osapuolia terminisopimuksessa. Sitä mukaa kuin kohde-etuuden hinta kehittyy ajan myötä ylös- tai alaspäin ja tästä johtuen myös johdannaisten arvo nousee tai laskee, muuttuu myös vakuusvaatimus. Lisävakuutta voidaan siis vaatia jossakin vaiheessa. Vipuvaikutus vaikuttaa myös vakuusvaatimukseen, joka voi muuttua nopeasti ja voimakkaasti. Jos asiakas ei aseta riittävää vakuutta, on vastapuoli tai arvopaperinvälittäjä yleensä pidättänyt itsellään oikeuden yksipuolisesti päättää sijoitus (salkun poisto) tappioiden minimoimiseksi. Asiakkaan on siis seurattava tarkasti hintakehitystä myös vakuuksien kannalta, jotta hän välttyisi yksipuoliselta position sulkemiselta.

Johdannaisten voimassaoloaika vaihtelee hyvin lyhyestä ajanjaksosta useisiin vuosiin. Hintojen vaihtelut ovat usein voimakkaimmat lyhyen aikavälin instrumenteissa. Option hinta esimerkiksi putoo yleensä nopeimmin voimassaoloajan loppua kohten johtuen niin sanotun aika-arvon vähenemisestä. Asiakkaan on siis tarkoin seurattava johdannaisten voimassaoloaikoja.

5. VAKIOIDUT JA VAKIOIMATTOMAT JOHDANNAISET

Johdannaisilla käydään kaupaa vakioidussa ja vakioimattomassa muodossa.

Vakioiduilla johdannaisilla käydään kaupaa säännellyillä markkinoilla ("johdannaissörseissä") noudattamalla vakioehtoisia sopimusehtoja. Ruotsin johdannaismarkkinoilla esimerkiksi OMX Nordic Exchange Stockholm AB (Tukholman pörssi) ja Nordic Growth Market NGM AB (NGM) tarjoavat muun muassa optioiden ja terminien vakioituja kaupankäynti- ja selvityspalveluja (toteutuneiden kauppojen selvitys). Näissä johdannaisilla kaupaa käyvässä pörseissä tarjotaan myös sellaisten johdannaisten vakioituja selvityspalveluja, millä käydään kaupaa muulla tavalla kuin johdannaissörssin kautta. Johdannaisten kauppa ja selvitys suoritetaan johdannaissörseissä kaupankäyntiin osallistuvan sijoituspalveluyrityksen kautta.

Osa sijoituspalveluyrityksistä tarjoaa omia räätälöimiään johdannaista, joiden kaupankäynti ja selvitys usein myös hoidetaan saman välittäjän kautta välittäjän sääntöjen ja sopimusten mukaisesti. Muun muassa näitä johdannaista kutsutaan vakioimattomiksi johdannaisiksi (OTC-johdannainen). Tämän tyyppisillä vakioimattomilla johdannaisilla kaupaa käyvän on syytä perehtyä erityisen tarkasti sovellettaviin yksilöllisiin sopimusehtoihin.

Ulkomaisten vakioitujen johdannaisten kaupassa noudatetaan yleensä maakohtaisia sääntöjä ja määräyksiä liittyen pörssiin kauppaan ja välitykseen. Nämä ulkomaiset ehdot eivät välttämättä ole samanlaisia kuin Ruotsissa voimassa olevat ehdot.